

Bálintné Kovács Júlia

Kolozsváron, az Óvárban – a Mátyás király szülőháza közvetlen közelében élt és gyógyított a Szamosújvárról elszármazott örménymagyar *Dr. Dajbukát Ferenc*, a neves fogorvos. Természetesen a család egy része „Armenopolisban” maradt, illetve tovább „kijáratott” Erdély különböző városaiba, sőt azon is túl, például Budapestre, Jerevánba...

De a szülőföld, Erdély és Szamosújvár minden innen elszármazottat visszavár, így *Dajbukát Borbély Lászlót* is, azt a fiatalembert, aki nem először látogat haza, Marosvásárhelyre, Kolozsvárra és Szamosújvárra is.

Legutóbbi ittlétekor – *Zsizsmann Erika*, a szintén örménymagyar gyökerekkel büszkélkedhető újságíró idén januárban beszélgetett vele.

Rendkívül tanulságos, szép és igaz ez a beszélgetés. Szerkesztett változatát szívesen ajánlom mindannyiunk figyelmébe.

Zsizsmann Erika

Hazatalálni – Dajbukát Borbély László (2. rész)

Tehát elvégezted a pedagógia egyetemét örmény nyelven. Mikor döntötted el, hogy nem fogsz visszajönni?

Eredetileg egy évre mentem ki, az volt a céloom, hogy egy év alatt megtanulok alapkilon örményül, hogy utána autodidakta módon is tudjam fejleszteni a nyelvtudásomat, de aztán úgy alakult, családi okok miatt, hogy úgy döntöttem: nagyon jól érzem magam, nem jövök vissza.

És bekerültél a Matenadaran kéziratárba.

Oda már rögtön bekerültem. Nagyon rendes igazgatónk volt. Ritkaságszámba megy Örményországban a hazatelepülő örmény, főleg olyan, aki még örményül se tud, és a kéziratár igazgatója azt mondta, hogy ő segít nekem. Az első évben az volt a munkám, hogy régi, beteg vagy hibás kéziratokat lefényképezgettem, hogy hol vannak beszakadva

és küldtem a restaurációs osztályra. Ehhez nem kellett nyelvtudás. Amióta tudom a nyelvet, azóta már kutatóként dolgozom.

(Az örmény ábécé kidolgozójáról, *Meszrop Mastocról* elnevezett Ókori Kéziratok Tudományos Kutatóintézete a világ legnagyobb kéziratgyűjteményét őrzi és Jereván egyik fő turistalátványossága. Az intézményt 1959-ben hozták létre,

Matenadaran

és Matenadaran néven emlegetik, ami örmény nyelven kéziratárat jelent.)

Most *Szurén Kolándzsián* hagyatékát dolgozom fel. Ő nemrég halt meg, 2004-ben talán. Itt született Romániában és 1947-ben, amikor *Sztálin* Kelet-Európából repatriálta az örményeket a Szovjet Örményországba, ebbe Kolándzsián is bekerült. Ő történész-armenológus volt és egész életében a hazai, főképp a moldovai és a regáti örményekkel foglalkozott, de az erdélyi, sőt még a lengyelországi, magyarországi örménységnek a történetével, kultúrájával is. Így egy csomó új dolgot megtudok magunkról is.

Nem különül el a román örmények és magyar örmények közössége?

El volt különülve, most azért van közeledés a két közösség között, egyre jobb a kapcsolat. Ez régebb tényleg nem így volt, nagyon el volt szakadva, amiatt is, hogy amikor az örmények a 17. századik második felében bejöttek Erdélybe, az volt a feltétel, hogy mondjanak le az örmény apostoli vallásról és térjenek át a katolikusra. Át is tértek, olyan feltételekkel, amelyekbe bele is egyezett a katolikus egyház is, meg *Apafi Mihály* is, hogy örmény-katolikusok legyenek, ne római katolikusok, ami abból állt, hogy misézni továbbra is örményül misézhettek – nem kell elfelejteni, hogy a 17. században latinul miséztek mindenhol Európában, úgyhogy senki nem értett egy kukkot se belőle, mi a saját nyelvünkön misézhattunk, papjaink nősíülhetek, meg szertartásbeli különbségek is voltak.

Vizont leváltak Ecsmiadzintól, az „örmény Vatikántól”, ezért a kapcsolat is megszakadt. Főleg száz évvel ezelőtt, amikor még a nyelvet is elhagyták itt Erdélyben, örményül már nem beszéltek. A dédszüleim voltak az utolsó generáció, akik még beszéltek örményül. Addig még

az anyaországgal is tartották a kapcsolatot, de ez onnantól megszakadt.

És ezzel szemben a regáti örmények?

Ott vannak sokan, akik elrománosodtak, de még szép számmal akadnak, akik örményül is beszélnek.

Mi volt számodra újdonság a kutatómunkád során?

Még eléggé az elején tartok, mert ez egy nagy hagyaték, kb. 30-35 doboz, amiből 4-5 dobozzal dolgoztam eddig fel.(...)

De a nevek elhagyása nem volt annyira jellemző, mint a zsidóknál, akik közül sokan magyar neveket vettek fel.

Nem, viszont ezek az erdélyi örmény nevek sem örmény nevek már. Moldvában szerezték ezeket a ragadványneveket. Például a Dájbukát is – dai o bucată. Vagy cap de bou – Kabdebó. Vagy Pungucz, Placsintár, Verzár, Korbuly, meg hasonló. Ezek már átvett nevek. De sokszor magyarosították is, rengeteg Kiss, Lengyel nevű örmény van. Lengyelországból áttelepedtek, mert Szamosújvár a régió örmény fővárosa volt, és az újonnan jötteket nemes egyszerűséggel például Lengyelnek nevezték. (...)

Valószínűleg sok helyre bejutsz annak köszönhetően, hogy tudsz magyarul.

Most pont annak köszönhetően dolgoztam az elnöknek, de azt hiszem, már azelőtt is ismertem őt. Örményország nagyon kicsi ország, mindenki mindenkit ismer. Olyan, mint egy nagy család, összesen olyan két millióan, ha vagyunk az országban. Már a legelején volt olyan, hogy megállítottak az utcán, hogy „elnézést, ön László? Jaj, én hallottam magáról, ez mesélt, az mesélt”. Félórát beszélgettünk az utcán, telefonszámot cseréltünk, persze aztán sose hívtuk egymást. De mindenki mindenről tud.

Mondjuk az én helyzetem tényleg kicsit különleges, egyrészt a Matenadaran miatt

Tömbházsor Jerevánban

is, mert az tényleg egy kiemelkedő intézmény Örményországban, úgyhogy azon keresztül is rengeteg emberrel megismerkedtem, de amúgy is, az ember bekerül egy társaságba, aztán kiderül, hogy egy miniszter mellett ül...

Főleg a fővárosban. Amúgy mennyire érződik a főváros és a vidék közti különbség?

Teljesen. Úgy kell elképzelni, mint Magyarországon a vidéket és Budapestet. Kicsit még durvább. A vidék szinte teljesen ki van ürülve. Vannak olyan falvak, hogy már teljesen lakatlanok az elvándorlás miatt. Jerevánban ez annyira még nem érződik, holott érzem, hogy kevesebben vagyunk, mint ezelőtt hét évvel.

Mi változott meg hét év alatt?

Lényegében semmi. Hazataláltam.

Nem volt semmi meglepő, amit nem így képzeltél, amikor még csak olvastál Örményországról?

Nem, én eleve úgy mentem ki, hogy foglalam sincs, hogy mit

találok ott. Eleve úgy álltam hozzá, hogy nem képzelődök, mert úgyis mást fogok találni. A kivándorlásról tudtam, a 70 év kommunizmusról tudtam, a földrengésről tudtam, a háborúról tudtam. Amikor kivándorlás van, akkor először az értelmiség megy el, meg aki tehetősebb. Úgyhogy azon se lepődtem volna meg, ha odamegyek, és csak traktoristákkal találkozom. De nagyon kellemes csalódtam, egy sima taxisofőrrel el lehet beszélgetni 5-6 éves történelemről. A munkanélküliség hatalmas, az illető történész vagy ügyvéd, és most taxit vezet.

De amúgy is merem állítani, hogy az átlagműveltség még mindig lényegesen magasabb, mint Európában. Sokkal többet tudnak ők a világról, mint Európa az Európán kívüli dolgokról. Nagyrészt annak köszönhető, hogy még fennmaradt ez a nép, hogy foglalkozik a múltjával. Mert sokszor próbálták megsemmisíteni, de nem sikerült. Valószínűleg ez is alakította ki ezt az összetartást és ezt a nagyon erős nemzeti

Szaszuni Dávid, a Szaszuni hősök című örmény eposz egyik hősének szobra Jerevánban

öntudatot, hogy folyton meg akarták őket ölni. (kiemelés tőlem, B.K.J.)

Jerevánon látszik, hogy ez az egyik legöregebb város a világon?

Nem látszik. Jereván jövőre lesz 2800 éves, öregebb város, mint Róma, de 100-120 évesnél régebbi épületet nem találsz, kivéve a templomokat. 600 évig nem létezett Örményország hivatalosan, 1918-ban lett egy önálló, független Örményország, ami két évig tartott, utána bekebelezte a Szovjetunió. '18-ban Jereván egy harmincezres kisváros volt, akkora, mint Szamosújvár, területileg kicsit nagyobb. A Szovjetunió idejében nőtte ki magát.

És ez az építészetén is látszik?

Látszik, attól függetlenül nagyon jellegzetes Jereván. A '30-as években *Alekszander Tamanyan* volt a főépítész, ő adta meg nagyjából a városközpont mostani arculatát. Elég gigantikus épületek is vannak, de a szovjet gigantomániába megpróbált becsempészni örmény

motívumokat: gránátalmát, szőlőt, sast. Nagyon hangulatos, tufakőből készült nagyjából az egész város, ezért sokszor Jerevánt a rózsaszín városnak is hívják. Nincsenek vakolva az épületek, hanem a rózsaszín tufa látszik.

Most is így építkeznek?

Most is, tufa az rengeteg van.

Mik a terveid a kutatómunka mellett?

Szeretnék visszatérni a fordításhoz. Főleg modern örmény irodalmat szeretnék fordítani. Van egy félig lefordított könyvem *Komitasz* életéről, nekem nagyon tetszett az a könyv, könnyen olvasható, tizenévesek számára is nagyon érdekes lehet. Komitasz volt a legnagyobb zenetudósunk, a 19. század közepén született és 1935-ben halt meg Párizsban, úgyhogy a genocídium időszaka is benne van, ettől is érdekes. De örmény népmeséket is szívesen fordítanék.

(Felhasználtam a Maszol online lap 2017. január 16-án megjelent számából az idézett beszélgetést. B.K.J.)

